

CS. SEBESTYÉN KÁROLY
1876—1956

Aki utoljára marad, az teszi be az ajtót. Most ez az én kötelességem, mert én maradtam utolsónak abból a — ma úgy mondanók — munkaközösségből, amely 1920-tól a Móra Ferenc vezette szegedi városi múzeumban együtt dolgozott.

Rajta kívül csak egy főhivatású munkatárs volt: Sebestyén Károly, aki, mint polgári iskolai tanár, szolgálatételre — államsegélyként — a múzeumhoz kapott beosztást. A többiek: Szász Gyula igazgató-tanító, Czögler Kálmán reáliskolai tanár és jómagam — akkor szintén a reáliskola tanára, — inkább a múzeum szeretetétől, semmint busás jövedelmű mellékfoglalkozást űzők, vetjük utunkat nap nap után, pontosan délután négy órára a Kultúrpalota felé, hogy kiki a maga beosztásában végezze önkéntesen és szívesen vállalt feladatát vagy, hogy éppen a másoknak segítsen abban a munkában, amely pillanatnyilag sürgősebb volt a sajátjánál. A szegedi és vele együtt a magyar vidéki múzeumügy nem éppen megvetendő szellemi és fizikai munkát egyaránt végző dolgozói voltunk mindahányan.

Móra Ferenc volt a múzeum és könyvtár igazgatója, de soha senkinek sem kellett mondania, mi a dolga. A nélkül is tudta mindenki a maga kötelességét. A »gazda« természetesen minden munkáról tudott, nem azért, mert felelős számadója volt a kettős intézménynek és ebben a minőségben ellenőrizni akarta volna a munkát, hanem azért, mert minden érdekelte, ami birodalmában, az »imperiumban« történik.

Nyáron még csak lehetett volna tudtán kívül dolgozni, de emlékezem olyan téli hónapokra, amikor kölcsönként ponyvával a félmagasságában lezárt egyetlen teremben együtt dolgoztunk valamennyien, és szükségképpen nem is volt titok, amit csináltunk. Nem is közlünk került ki az az ember, aki éppen ezekben az időkben, ebben a »sátorban« dolgozva lapozgatta a szegedi hírlapok előbbi éveinek számait és azokból igyekezett minél több un. kompromittáló adatot összeírni a forradalmár Móráról, pár arasznyira az ő asztalától. Senkinek se jutott eszébe, hogy megnézzze, mit csinál, mit jegyezget, milyen adatokat ír, vagy ferdít, mert ebben a sátorban a legteljesebb szabadság uralkodott, ami nem is lehetett volna másként ott, ahol Móra Ferenc volt az első dolgozó. Hogy volt, aki visszaélt ezzel a szabadsággal, az nem a múzeum — főleg a tanügyi főhatóság által — mindig ferde szemmel nézett szellemére jellemző.

Sebestyén Károly ebben az időben kapta beosztását és így egész idejét a múzeumnak szentelhette. Már Tömörkény igazgatása idején is dolgozott itt,¹ de az első világháború után közvetlenül irányítóan bekapcsolódhatott a múzeumrendezés és rendbentartás munkájába.

1920-ban már készen volt, a kor követelményeinek megfelelően felállított, egy szobából álló régiségtár. Zsúfoltsága ellenére is tanított ez a gyűjtemény, mert minden tárgya mellett értelmetadó felirat, a szekrényekben gondosan fogalmazott és megírt magyarázószövegek szolgáltak a látogatók okulására. Ez volt abban az időben az egyetlen terem az egész Magyarországon, amely a tudomány állásának megfelelő népszerűsítő feladatot végzett. Tudatos előzménye volt ez a csaknem három évtized után megindult nagyarányú fejlődésnek.

Készen állott már ebben az időben a természetrajzi osztály, ha csupán rendszertani felállításban is, de olyan magyarázó feliratokkal, amelyek Móra Ferenc legszebb írásai között is helyet foglalhatnak. Sajnos, ezeknek a mintaszerű olvasnivalóknak az újabb átrendezések idején nyomuk veszett és csak egynek-egynek töredéke maradt meg ott, ahol a múzeumról szóló ismeretetések — a nagy nyilvánosság számára — is megjelentek.² Olyan vonzóak voltak már az első sorok is, hogy aki belekezdett az olvasásba, nem hagyta abba, míg a végére nem ért. Az elgondolások, a sok külföldi múzeumot látott Sebestyén Károlytól, az előkészítés Czögler Kálmántól, a szellemi kivitel Móra Ferentől származott.

A huszas évek folyamán egymás után készültek el — közérővel — az új kiállítások. Előbb a várostörténeti- és fegyverkiállítás, majd a néprajzi osztály teljes átrendezése, végül az akkor nagy lendülettel újra megindult ásatások anyagából, az alagsorban elhelyezett régészeti kiállítás.

¹ Még, mint könyvtár látogató írja A Somogyi-Könyvtár és a közönség c. cikkét (Szeged és Vidéke, 1912. II. 7.), később, már, mint odakapcsolódott munkatárs ír: A Somogyi Könyvtár és Városi Múzeum címen (Szegedi Napló, 1917. VII. 26.)

² Móra Ferenc, Szegedi tulipántos láda. II. 71–72.

Hogy a gyűjtött leletekből Szeged környékének honfoglalás előtti történetét bemutató régiségtár lett, abban valamennyiünk közös munkáján túl, Sebestyén Károlynak volt a legnagyobb érdeme.

Ebben az időben Mórát erősen igénybe vette az a magyarányú és nagyértékű szépirodalmi és publicisztikai tevékenység, amely miatt a kiásott régészeti anyaggal már nemigen tudott foglalkozni. Örök kár, mert azok a naplók, amelyek a csókai ásatások anyagáról s részben egész munkamenetéről készültek, mutatják, mit jelent az, ha az előkerült anyag múzeumi feldolgozásával is az foglalkozik, aki minden darabot már ez előkerülése pillanatától ismer. Ennek pótlására készültek Sebestyén Károly elgondolása szerint azok a kartonok, amelyek a gombamódra szaporodó, nagyobbára sírleleteket rendszereztek s neki volt gondja arra is, hogy a síregyüttesek fényképe is elkészüljön s a kutatóknak rendelkezésre álljon. Az ő munkája nélkül a sok viszontagságon átment múzeum, nagyobbára kis cédulákra írt feljegyzései örökre elvesztek volna. A gondosan kezelt nyilvántartás azonban biztosította megmaradását és emelte tudományos értékét. Tudta és értékelte ezt a munkát Móra Ferenc is, aki soha, egyetlen levelet se akart leszakítani a Sebestyén Károly jól megérdemelt babérkoszorújából.³

A vidéki múzeumi embert abban az időben különösen sodorta a múzeum élete. Azt kellett csinálnia, amire pillanatnyilag szükség volt. Ez történt Sebestyén Károllyal is, akinek — főleg helyi — művészettörténeti és néprajzi érdeklődése már első szegedi éveitől kezdve jelentkezett, s a Szent Demeter templom bontása során felmerült problémák révén a középkor, majd az ásatási anyag hatására régészeti és ősmagyar művelődéstörténeti irányba is eltolódott.

Ennek a sokirányú irdalmi tevékenységnek⁴ — amelyben még német nyelven írt tárcák is vannak⁵ — minden részére itt nem térhetünk ki. Bennünket itt csak az érdekel, ami Szegeddel, a szegedi múzeummal szoros kapcsolatban van.

Sebestyén Károly — és ez a művészettörténeti iskolázottságú rajztanárnál egészen természetes — művészettörténeti cikkel köszönt be a szegedi sajtóba. Beköszöntője az alsóvárosi templomról szól⁶ és kevéssel a városból elköltözése előtt is visszatér ehhez a tárgyhoz.⁷ Kereken negyven év telt el a két közlemény megjelenése között s talán egészen természetesnek tűnik, hogy soha sem szalasztotta el azokat az alkalmakat, amikor a város művészettörténeté-

³ Kettejük baráti és munkatársi kapcsolatára és a múzeum akkori életére bizonyára érdekes adatokat tartalmaz: Visszaemlékezés Móra Ferencre. »Húsz évi együtt működésünk története« c. kéziratban maradt munkája, amely tudunkkal szegedi kiadónál fog megjelenni.

⁴ Csak a teljesség kedvéért említjük, hogy irodalmi munkásságának magakészítette jegyzékében 58 közérdekű és 105 tudományos közleményen kívül 10 kéziratban maradt munkáját tartotta nyilván.

⁵ Súdunгарische Bote. Lugos. 1901. 8. — Temesvárer Zeitung. 1906. XI. 24. stb.

⁶ A szegedi Mátyás templom. Szegedi Napló. 1899. (A közleményt csak a jegyzékből ismerem.)

⁷ Mikor épült a ferencrendiek Szeged-alsóvárosi temploma? Városkultúra. Szeged. 1938. 45—49. — Mikor épült a ferencrendiek alsóvárosi temploma? Délmagyarország, 1938. VI. 5.

vel,^{7a} művészeti életével,⁸ városképének kialakulásával,⁹ egy-egy új épület¹⁰ mindig éles szemmel és finomult ízléssel megállapított művészeti problémájával, vagy éppen egy pusztulásra ítélt városrész¹¹ foglalkozhatott, sőt néha várostörténeti kérdéseket is érintett.¹²

Ezeknek és a közérdekű közlemények¹³ egy részének vitaindító jellegét nehéz volna tagadni. Megállapításai sok esetben ellenmondást nem tűrnek, de mindig tárgyilagosak. Meggyőződését tükrözik.

Sokszor erősen kritizálók, de bántó célzatuk nincs, mint ahogy a tömjénfűst szaga se érzik belőlük soha, amit nehéz volna elmondani a nagy építkezések idején egymás után megjelenő, sokszor vele is vitatkozó más közleményekről. Kemény igazmondásukkal — ha sokszor fájoan is — a közérdekét szolgálták, egyéniségének megfelelő módon, szívós kitartással és éppen ezért eredményesen.

Munkásságának mindenki számára bármikor hozzáférhető eredménye a Szent Demeter templom barokk tornyából kihámozott Árpádkori torony, a műemlékekben annyira szegény Alföld egyedülálló — a maga nemében nálunk páratlan — műemléke. Sebestyén Károly fáradtságot nem ismerő harcai nélkül — amelybe a vele egyetértőket is bevonta¹⁴ — ma nem állana ott, ahova a tatárjárás után visszaszívargó szegediek építették, a bejött ciszterciekkel közös

^{7a} Szeged középkori templomai. A Szegedi Városi Múzeum Kiadványai. VIII. 1938. — Ennek már előbb is megjelent részletközleményeit lásd lennebb.

⁸ Válság a Képzőművészeti Egyesületben. Szegedi Napló, 1912. II. 15. — Szeged képzőművészeti élete a háború alatt, Színházi Hírek, 1916. IX. 30. — Tavaszi tárlat az »Interieur«-ben. Szegedi Napló, 1921. III. 5. — Dinnyés Ferenc kiállítása. Uo. 1921. III. 20.

⁹ Építészeti séta Szeged utcáin. Szeged, 1924. VI. 3. — A templomtér rendezésének pályatervei. Szegedi Napló, 1928. II. 26., 28. — Szeged régibb városképének kialakulása. Délmagyarország, 1933. III. 4., 5., 6. — Városrendezési kérdések. Szegedi Szemle, II. (1929) X. 7. 31. és X. 28. 34. sz. — A Széchenyi tér és Szeged szobrai. Szegedi Szemle, III. (1930) 6., 7., 8., 9. sz. — Szeged régibb városképének kialakulása. Szeged város építési problémái. Szeged. 1934.

¹⁰ Schulek fogadalmi templom terveiről. Délmagyarország, 1914. II. 15. — A fogadalmi templom részlettervei. Szegedi Napló, 1914. III. 1. — Szeged legszebb építménye. Uo. 1916. XII. 24. — A templomtéri városi bérpalota. Szeged, 1924. A Törökfej-ház. Délmagyarország, 1937. XI. 25. sz.

¹¹ A haldokló Palánk. Szegedi Napló, 1926. XII. 25., 1927. I. 1. — A szegedi Palánk. Délmagyarország, 1927. (Közelebbi adathoz nem jutottam.)

¹² Szegedi utcák. Szegedi Szemle, I. (1928). 5. sz. — Szeged legrégibb utcája. Délmagyarország, 1938. XII. 24., 1939. I. 1., 7.

¹³ Legyen elég ezeket nem címük, csak megjelenési helyük és idejük szerint — a bibliográfia teljességéért — felsorolnunk: Szegedi Napló, 1916. IV. 23., VI. 11., X. 6., X. 19., X. 31., 1917. X. 4., 1918. II. 5., III. 5., IV. 23., V. 9., V. 15., X. 13., 1921. I. 25., II. 20., 1922. II. 5., 1925. XI. 15., 1926. XI. 21., 1927. I. 5., 1929. VI. 8., X. 6.; Nemzeti Iskola, 1899.; Tiszántúl 1917. V. 31.; Szeged és Vidéke 1912. II. 7.; Délmagyarország, 1926. II. 26., 1929. XI. 23.; Szegedi Szemle, II. (1929) 10., 20., 32., III. (1930) 9., IV. (1931) 1., Orawitzer Wochenblatt. 1935. X. 27.

¹⁴ Mikor már a torony legfelső emeletét lebontoták és a fővárosi lapokat is bejárta a készülő vandalizmus híre, a MOB Schneller Vilmost küldte le. Sebestyén Károly vele, Buday Árpáddal és e sorok írójával együtt ment el Somogyi Szilveszterhez, akiben nem sok hajlandóság volt a torony megtartására. Ennek volt a következménye a műemlékké nyilvánítás. A segítségadás azonban Sebestyén érdemeit nem homályosíthatja el. A bontás megkezdésének tényéről kép is tanúskodik (Dolg. I. 1925) 69. 1. 3. ábra és III. (1927) 193. 1. 3. ábra.

akarattal, az ő vezetésük mellett. Nem ok nélkül írja Móra Ferenc a Hütlen Szeged c. elbeszélésben: »... Szeged az ántivilágban úgy is csinált valami suskust Dorozsma ellen a kun puszták perében, amiben az a kőbárány volt a koronatanú, amelyik most be van falazva a fogadalmi templom előtt a *Sebestyén-toronyba*.«¹⁵

Három irányban is hadakozott a fenntartása érdekében. Felvilágosító cikket írt¹⁶ s míg bele nem fáradt egyik nyilatkozatot a másik után adta;¹⁷ keresztülvitte, hogy műemlékké nyilvánítsák,¹⁸ majd a tudományos nyilvánosság elé tárta előbb a torony felfedezését és kibontását,¹⁹ az egymás után épült öt templom alapjainak ásatási eredményeit,²⁰ később Szeged középkori templomai²¹ címen összefoglalja e téren végzett kutatásainak lényegesen kibővített és más templomokra is vonatkozó eredményeit.

És mindezek eredményeként a torony — bár lebontásáról és más helyen történő felépítéséről komolyan szó esett — ma is az eredeti helyén állva hirdeti a középkori Szeged kultúráját.

Ez az Árpád-kori emlék és az egymás után következő templom alapok további kutatásra serkentették. Így írta meg — széles körű irodalmi ismerettel és forrás kritikával — szegedi vár történetét²² és az Algyői templom c. tanulmányát.²³

Ezekkel a munkákkal, azok szemmel látható eredményeivel sokkal több adattal, helyes felismeréssel járult hozzá a város és környéke építészettörténetének megismeréséhez a legrégebb időktől a XVIII. századig,²⁴ mint bárki előtte és utána.

Az a rendszerező munka, amely a húszas évek második felétől — nem utolsó sorban az egyetemi régészeti intézet kutatásaitól is ösztönözve — újra

¹⁵ Móra Ferenc, Szegedi tulipántos láda. I. 18. — L. még uo. 86—90. »Sebestyén Károly kollégám nélkül szétveri a csákány már előkerülése előtt az első szegedi keresztény templom maradványait, amelynek harangja már a tatárjáráskor jajveszékelt az Úristenhez. Uo. II. 94—95.

¹⁶ A szegedi Szent Demeter templom. Szeged, 1924. I. 13., 17. — A Szent Demeter templom bontása. Uo. 1925. III. 1. — Szegedi szenzáció a fővárosi lapokban. Miniatűrök az öreg templom tornyában. Uo. 1925. III. 10. — A Demeter templom tornya nem volt minarett. Uo. 1925. II. 11. — Emelkedett-e a Szent Demeter templom talaja? Délmagyarország, 1928. XI. 13. — A templomtéri régi torony. Szegedi Napló, 1929. XII. 25. — A szegedi csonka orony. Műgyűjtő, 1930. 290—294. — A szegedi Árpád-kori torony délfranciaországi másai. Szegedi Szemle, IV. (1931) 2—4. sz. — Mikor épült a templomtéri Szent Demeter torony? Szegedi Szemle, IV. (1931) 22—24.

¹⁷ Móra, i. m. II. 88. — L. e sorok írójának cikkét: A csonkatorony vitájához címen. Szegedi Napló, 1926. VIII. 20.

¹⁸ Móra, i. m. II. 87.

¹⁹ A szegedi Szent Demeter templom bontása. Dolg. I. (1925) 61—74. — A szegedi Szent Demeter templom építéstörténete. Dolg. III. (1927) 188—208. Mindkettő német kivonattal.

²⁰ Ásatások a szegedi Templomtéren. Dolg. VII. (1931), 205—212. Német kivonattal.

²¹ Szeged Városi Múzeum Kiadványai VIII. (1930). Német kivonattal.

²² A szegedi vár legrégebb története. Dolg. II. (1926) 141—157. — Szeged középkori várai. Uo. IV. (1928) 257—273.

²³ Dolg. V. (1929) 132—138. Mindhárom német kivonattal.

²⁴ Szegedi tüzelő és fűtő berendezések a XVIII. században. Dolg. VII. (1931) 213—226. Német kivonattal.

feléledt, és minden eddiginél nagyobb arányú ásatások feldolgozása terén megindult, s az a lehetőség, amelyet az intézet új folyóirata a közlés terén biztosított, Sebestyén Károlyt mindegyre szorosabb szálakkal fűzte a régészethez.

Sajnos, csak egy esetben gondolt egész temető feldolgozására és ez is kéziratban vár arra, hogy az avar corpus sorozatában megjelenhessenek.²⁵ Ettől eltekintve nem a temetők történeti és népéleti összefüggései érdekelték, csak egy-egy sírban talált csont leletek megoldatlan problémái, amelyeket az összefüggésből kiragadva is eredménnyel lehetett vizsgálni, széleskörű néprajzi ismereteivel.

Így jelent meg egymásután az a két tanulmány, amely az avar²⁶ és honfoglaló magyar²⁷ fegyverzet megismerésére jelentett nagyfontosságú eredményt. Ez utóbbi vezette vissza azokra a problémákra, amelyek a magyarság művelődéstörténeti Pérdéseivel foglalkozva, sok vitára adtak alkalmat.²⁸

A népszerűsítést szolgálta az a vetített képeket kísérő előadás, amelyet a »Szegedi múzeum kincsei« címen írt.²⁹

Érthetetlennek tűnik, hogy a századforduló utáni években már néprajzzal is foglalkozó Sebestyén Károly, a kiaknázatlan Szeged-alsóvárosban, Tápén és a szegedi tanyavilágban csak ritkán talált egy-egy feldolgozandó tárgykört. Szülővárosa és környéke tarkább néprajza és a Székelyföld rejtélyesebb problémái azonban mindvégig foglalkoztatták.

Hogy ezen a téren is inkább a népművészet, vagy éppen az építkezés érdekelt, kitűnik abból a néhány közleményből, amely vagy a terület, vagy éppen a múzeum anyagával foglalkozik.³⁰

Az elmondottak csak egy részét jelentik Sebestyén Károly nagy gonddal végzett munkájának. Azt, amit Szeged és a múzeum nyújtott neki és amit ő Szegednek és a múzeumnak adott, követve Rómer — minden múzeumi ember számára ma is időszerű — intelmét: »... Első teendőink közé számítom azt, miszerint egész erőnkől tartozunk legközelebbi vidékünkre hatni.«³¹ Munkássága széttörte ugyan ezt a keretet, de mint láttuk, ezen a szűk téren is, tudott értékeset, időtálló alkotni.

Az általa rendezett kiállítások, raktárak helyét ma valóban időszerű népművelő kiállítások, tudományos használatra alkalmas raktárak foglalják el, de emléket, — érdemeit mindenkor elismerve — kegyelettel őrzi a Móra Ferenc Múzeum.

Banner János

²⁵ A Szeged kundombi avar temető. 42 fényképes táblával. (Kézirat).

²⁶ Rejtélyes csontok népvándorláskori sírokban. *Dolg.* VI. (1930) 178–294. Német kivonattal.

²⁷ A sagittis Hungarorum... A magyarok ijja és nyila. *Dolg.* VIII. (1932) 168–226. — Német kivonattal. — Franciául: *Nouvelle Revue de Hongrie.* 1934. 147–152.

²⁸ Általános vonatkozásuk miatt itt nem sorolhatjuk fel ezeket.

²⁹ Magyar Nemzeti Múzeum kiadása. 1936.

³⁰ Szegedi napsúgárdíszes házvégék. *Népr. Ért.* V. (1904) 268–276. — Németül: *Anzeiger* VII. (1908) 177–181. — Felsőtorontálmegyei húsvéti tojások. *Népr. Ért.* XIV. (1913) 120–134. — A szeged-vidéki parasztház és az alföldi magyar háztípus. *Népr. Ért.* V. (1933) 59–69.

³¹ Bakony... 51.